

Metodologija 10. Intereneta Energetska i prehrambena suverenost u doba deglobalizacije

A. Energetska suverenost

1. Što je energetska suverenost?

Energetska suverenost predstavlja sposobnost države da zadovolji svoje energetske potrebe primarno iz vlastitih izvora primarne energije ili kroz samostalnu proizvodnju, minimizirajući ovisnost o uvozu i vanjskim šokovima. Ona se prepliće s pojmovima energetske sigurnosti i samodostatnosti, naglašavajući neometanu opskrbu energentima poput fosilnih goriva, obnovljivih izvora i nuklearne energije za gospodarski razvoj i nacionalnu stabilnost. Geopolitički aspekt ključu je diverzifikaciju izvora, razvoj obnovljivih energija i zaštitne mjere protiv geopolitičkih rizika poput ovisnosti o Rusiji. EU promiče energetska suverenost kroz politiku konkurentnosti, sigurnosti opskrbe i klimatsku neutralnost, s fokusom na obnovljive izvore i energetske zajednice građana koje omogućuju lokalnu proizvodnju i dijeljenje energije.

2. Kad se prvi put javlja pojam energetska suverenost i tko ga je skovao?

Pojam "*energetska suverenost*" nije precizno datiran na jedan trenutak ili autora kao klasični politički termini poput *opće suverenosti* (skovane od Jeana Bodina 1576. u djelu *Six livres de la république*), već se javlja u suvremenom kontekstu, posebice nakon 2000-ih, kao proširenje energetske sigurnosti na ideju samodostatnosti i političke neovisnosti. On se povezuje s pokretima za obnovljive izvore i decentralizaciju, gdje se prvi detaljni opisi pojavljuju u aktivističkim dokumentima poput "Defining Energy Sovereignty" iz 2014., naglašavajući pravo zajednica na odluke o energiji bez korporativne ovisnosti.

3. Energetska suverenost kao dio nacionalne sigurnosti država?

Energetska suverenost čini ključnu sastavnicu nacionalne sigurnosti država jer osigurava neometanu opskrbu energentima po prihvatljivim cijenama, minimizirajući geopolitičke rizike ovisnosti o vanjskim dobavljačima i štiteći suverenitet, gospodarski razvoj te obrambene sposobnosti.

4. Koja je sveza energetske i prehrambene suverenosti?

Energetska i prehrambena suverenost povezane su kao dvije ključne dimenzije nacionalne otpornosti u eri deglobalizacije, gdje se obje nastoje osigurati domaćom proizvodnjom i smanjenjem ovisnosti o globalnim lancima opskrbe, često kroz zajedničke geopolitičke i strateške okvire.

5. Tko su akteri promicanja energetske suverenosti?

****Europska komisija**** glavni je akter promicanja energetske suverenosti u EU, koordinirajući politike sigurne opskrbe, diverzifikacije izvora i obnovljivih energija kroz

inicijative poput REPowerEU i Energetske unije za smanjenje ovisnosti o uvozu. Vijeće EU^{**}: Usvaja strategije za solidarnost između država članica, interkonekcije mreža i smanjenje emisija, osiguravajući integrirano tržište energije] Europski parlament^{**}: Podržava regulative za energetske učinkovitost, OIE i dekarbonizaciju, utječući na fondove i ciljeve neutralnosti do 2050. Bruseljski regulatorni tijela i udruge (npr. ACER)^{**}: Razvijaju infrastrukturu i propise za slobodan protok energije bez prepreka. Akteri promicanja energetske suverenosti Republike Hrvatske uključuju vladu, regulatorna tijela, energetske kompanije i međunarodne partnere koji rade na diverzifikaciji izvora, razvoju OIE i infrastrukturi poput LNG terminala na Krku.

6. Koje organizacije promiču ideju energetske suverenosti?

ACER (Agencija za suradnju regulatornih tijela za energiju): Koordinira tržište, Inter konekcije i sigurnost opskrbe unutar Energetske unije.

Međunarodne i stručne organizacije^{**} Solar Power Europe i REGEA^{**}: Zagovaraju ulaganja u solarne i vjetroenergije za europsku neovisnost i otpornost na krize.

7. Energetska suverenost u energetske politikama Republike Hrvatske i Europske unije ?

Energetska suverenost integralna je energetske politikama Republike Hrvatske i Europske unije, naglašavajući smanjenje uvozne ovisnosti kroz diverzifikaciju izvora, razvoj OIE i infrastrukturu za otpornost na krize. Energetska unija EU (od 2015., REPowerEU 2022./2025.) osigurava sigurnu, pristupačnu i zelenu energiju kroz zajedničku nabavu, interkonekcije i 66 GW novih solarnih kapaciteta 2024., s ciljem neutralnosti do 2050. Europska komisija koordinira s EIB-om za učinkovitost i ACER-om za tržište, podržavajući Hrvatsku kao dio šireg plana dekarbonizacije.

8. Tko su moguća središta otpora konceptu energetske suverenost u Hrvatskoj i EU?

Birokratska i regulatorna tijela, odnosno „željezni kavez“ (Max Weber) te različite interesne grupe.

9. Energetska suverenost u doba deglobalizacije i nove geopolitike energije?

Energetska suverenost u doba deglobalizacije označava strateški pomak prema nacionalnoj samodostatnosti u opskrbi energijom, smanjujući ovisnost o globalnim lancima i geopolitičkim rizicima poput ruskih fosilnih goriva kroz diverzifikaciju, OIE i domaću infrastrukturu.

Hrvatska jača suverenost LNG-terminalom na Krku, proširenjem nuklearne elektrane Krško i ulaganjima u solar, vjetar i hidroenergiju (42,5% OIE u Q1 2025.), ciljajući 49 milijardi eura u tranziciju do 2030. za regionalni hub status unutar Inicijative triju mora.

10. Ključni strategijski dokumenti na temu energetske suverenosti?

REPowerEU Plan (Europska komisija, svibanj 2022., ažuriran 2025.) glavni je programski tekst za energetske suverenost, ciljajući potpunu neovisnost od ruske energije kroz uštede, OIE (600 GW do 2030.) i diverzifikaciju opskrbe za otpornost na krize. Hrvatski dokumenti. Strategija energetskeg razvoja RH do 2030. (NN 25/2020): Definira ciljeve

samodostatnosti (36-44% domaće proizvodnje), LNG, nuklearnu energiju i OIE za smanjenje uvoza. Nacionalni plan za energiju i klimu (NECP): Planira 49 milijardi eura ulaganja u tranziciju, baterijsku pohranu i mrežne interkonekcije za regionalnu ulogu. EU dokumenti. Plan za potpunu neovisnost o ruskoj energiji (svibanj 2025.): Postupno ukidanje ruskog plina, nafte i nuklearne energije uz stabilne cijene i Green Deal integraciju. Desetogodišnji plan razvoja prijenosne mreže (HERA 2025.): Povećanje OIE kapaciteta za smanjenje fosilne ovisnosti i stabilnost sustava.

B. Prehrambena suverenost

1. Što je prehrambena suverenost?

Prehrambena suverenost je pravo naroda na zdravu i kulturološki prikladnu hranu proizvedenu ekološki prihvatljivim i održivim metodama te njihovo pravo da definiraju vlastite prehrambene i poljoprivredne sustave.

Prehrambena suverenost osigurava prehrambeni sustav u kojem ljudi koji proizvode, distribuiraju i konzumiraju hranu također kontroliraju mehanizme i politike proizvodnje i distribucije hrane.

2. Kad se prvi put javlja i tko ga je skovao?

La Vía Campesina je 1996. na Svjetskom samitu o hrani (World Food Summit) predstavila koncept prehrambene suverenosti kako bi zagovarala ideju da ljudi imaju pravo definirati vlastite prehrambene i poljoprivredne sustave.

3. Koja je sveza prehrambene i energetske suverenosti?

Prehrambena i energetska suverenost su neraskidivo povezane. Hrana i energija čine temelje svakog razvijenog i prosperitnog društva osiguravajući otpornost na sveprisutne rizike i opasnosti iz okruženja.

4. Prehrambena suverenost kao dio nacionalne sigurnosti država?

Prehrambena suverenost predstavlja ključnu komponentu nacionalne sigurnosti država jer osigurava stabilnu opskrbu hranom za stanovništvo, štiteći od vanjskih šokova poput ratova, klimatskih kriza ili trgovinskih blokada, te održavajući društvenu stabilnost i gospodarski razvoj.

5. Tko su akteri promicanja prehrambene suverenosti?

Iako sve više suverenih država počinje promicati prehrambenu suverenost, glavni akteri su još uvijek dominantno organizacije civilnog društva širom svijeta.

6. Koje organizacije i institucije promiču koncept prehrambene suverenosti?

La Via Campesina (<https://viacampesina.org/en/international-peasants-voice/>). kao najveća svjetska organizacija seljaka, malih i srednjih poljoprivrednika, je predvodnik koncepta

prehrambene suverenosti. Članice *La Via Campesina* u preko 80 zemalja svijeta su dio mreže koja zagovara i politički artikulira načela prehrambene suverenosti prema kreatorima politika od globalne, pa sve do lokalne razine.

7.Kako je moguće ugraditi ovaj koncept u poljoprivrednu politiku RH i EU?

Neke zemlje poput Francuske već su u naziv svojih izvršnih institucija ugradile pojam prehrambene suverenosti (npr. Ministarstvo poljoprivrede, hrane i prehrambene suverenosti). Napuštanjem globalizacijske agende i prelaskom na regionalnu utemeljenost proizvodnje i potrošnje hrane otvaraju se vrata prehrambenoj suverenosti. Svaka zemlja ima pravo izgraditi prehrambeni sustav zasnovan na vlastitom potencijalu i resursima iz razloga nacionalne sigurnosti i opstanka.

8.Tko su moguća središta otpora konceptu prehrambena suverenost u Hrvatskoj i EU?

Središta otpora su multinacionalne kompanije bazirane na globalnom tržištu i korporativnom modelu poljoprivredne proizvodnje koji su u potpunoj suprotnosti s ciljevima održivog razvoja. Središta otpora su interesne grupe i uvoznički lobiji. Pretjerani uvoz hrane smanjuje prehrambenu suverenost društva i države.

9.Prehrambena suverenost u doba deglobalizacije?

Prehrambena suverenost u doba deglobalizacije predstavlja pravo naroda i država da definiraju vlastite modele proizvodnje, distribucije i konzumacije hrane, prioritetno lokalnim resursima i održivim praksama, nasuprot globalnim lancima opskrbe koji su ranjivi na geopolitičke šokove. Deglobalizacija, potaknuta ratovima, klimatskim promjenama i trgovinskim tenzijama, pojačava potrebu za smanjenjem ovisnosti o uvozu, posebice sirovina poput ulja i proteina, te jačanjem domaće proizvodnje. U Hrvatskoj prehrambena suverenost naglašava lokalnu proizvodnju voća, povrća i stočarstva kako bi se osigurala nacionalna sigurnost hrane pred globalnim poremećajima i niskim uvoznim cijenama. (Izvor: AI Perplexity).

10.Ključni programski tekstovi na temu prehrambene suverenosti?

Deklaracija o prehrambenom suverenitetu iz 1996. (Rim)

Nyeleni deklaracija iz 2007.

Deklaracija UN-a o pravima seljaka i drugih osoba koje rade u ruralnim područjima (UNDROP) (2018.)

11.Ključni strategijski dokumenti na temu prehrambene suverenosti?

Na EU razini, Strateški planovi ZPP-a svake države članice, uključujući hrvatski, implementiraju Zajedničku poljoprivrednu politiku koja naglašava prehrambenu sigurnost,

održivost i smanjenje ovisnosti o uvozu kroz eco-skeme i podršku ruralnom razvoju. Nacionalna strategija za smanjenje rasipanja hrane iz 2017. potiče donaciju hrane i usklađenost s EU smjernicama za sigurnost opskrbe.

12. Ključne knjige na temu prehrambene suverenosti

Food Sovereignty: The People's Alternative - Ernest Cañada

Critical Perspectives on Food Sovereignty: Global Agrarian Transformations, Volume 2 - Marc Edelman et al.

Public Policies for Food Sovereignty: Social Movements and the State - Annette Aurelie Desmarais, Priscilla Claeys, and Amy Trauger.

The Politics of Food Sovereignty: Concept, Practice and Social Movements - Annie Shattuck, Christina Schiavoni, Zoe VanGelder.

Rethinking Food Systems: Structural Challenges, New Strategies and the Law edited by Nadia C.S. Lambek et al..

Priručnik : mr. sc. Robert Hadjić, član radne skupine Agromed-a i Internef-a.

C. Što je deglobalizacija?

1. Pojam

Deglobalizacija se može tumačiti kao fragmentacija svijeta u odnosu na integraciju posredstvom globalizacije. U njemačkim izvorima, deglobalizacija (die Deglobalisierung) se tumači na ovaj način: „Proces koji dovodi do smanjenja transnacionalnih struktura i odnosa; poništavanje globalnih međupovezanosti na ekonomskoj i političkoj razini suprotnom značenju od globalizacije.“ (Izvor: die Deglobalisierung, Der deutsche Wortschatz: <https://www.dwds.de/wb/Deglobalisierung>).

Deglobalizacija predstavlja proces smanjenja globalne ekonomske integracije, međuovisnosti i protoka roba, kapitala, usluga i ljudi između zemalja, nasuprot globalizaciji koja povezuje svijet kroz liberalizaciju trgovine i tehnološke napretke.

2. Posljedice za suverenost?

Deglobalizacija pojačava potrebu za energetsom i prehrambenom suverenosti kroz domaću proizvodnju i diverzifikaciju, gdje zemlje poput Hrvatske i EU-a ulažu u OIE i lokalne lance opskrbe za otpornost na šokove. U financijskom kontekstu, dovodi do veće autonomije nacionalnih ekonomija i smanjenja rizika od globalnih poremećajima.

3. Ključne knjige za razumijevanje globalizacije i deglobalizacije:

Anđelko Milardović. Globalizacija i Europa na raskrižju. Institut za europske i globalizacijske studije, Zagreb, 2024.

Walden Bello .De-Globalisierung. Widerstand gegen die neue Weltordnung. VSA-Verlag Hamburg, 2005.

D. Što je energetska i prehrambena suverenost u doba deglobalizacije?

Energetska i prehrambena suverenost u doba deglobalizacije označavaju stratešku sposobnost država da osiguraju domaću opskrbu energijom i hranom, minimizirajući ovisnost o globalnim lancima opskrbe ranjivim na geopolitičke šokove, ratove i klimatske krize kroz diverzifikaciju, lokalnu proizvodnju i OIE.

Energetska suverenost

Deglobalizacija pojačava potrebu za neovisnošću od fosilnih uvoza (npr. Rusija), gdje Hrvatska koristi LNG-terminal na Krku, geotermalne resurse i nuklearnu energiju (Krško) za stabilnost, ciljajući 54% OIE u miksu uz EU RE PowerEU plan za potpunu neovisnost do 2027.

Prehrambena suverenost

Fokusira se na lokalne lance vrijednosti voća, povrća i stočarstva protiv uvoznih deficita, podržano ZPP-om EU i hrvatskim Strateškim planom za 2023.-2027., naglašavajući agroekologiju i ruralnu otpornost u eri skraćenih opskrba.

Integrirana povezanost

INTERENEF forumi i Nacionalni planovi spajaju obje dimenzije kao ključne za nacionalnu sigurnost u novom poretku, gdje Hrvatska postaje regionalni hub kroz diverzifikaciju i geopolitičku autonomiju.

Napomena:

Ovaj didaktički materijal sastavljen je uz pomoć AI Perplexity i u funkciji je razumijevanja predmeta foruma.